

## 11.Sınıf Tarih 19. ve 20. Yüzyılda Değişen Gündelik Hayat Konu Anlatımı

### 19. Yüzyılda Osmanlı Toplum Yapısında Gelişmeler

XIX. yüzyılda Osmanlı nüfus yapısında önemli değişimler yaşanmıştır. Bu dönemde toprak kayıplarından dolayı genel nüfus azalırken, kaybedilen yerlerdeki Müslüman halkın Osmanlı ülkesine yaptığı göçler nedeniyle şehir ve kasabaların nüfusu artmıştır. Ayrıca göçlerin sonucunda İstanbul'da Müslümanların gayrimüslimlere oranı

% 60'lardan % 80'ler seviyesine çıkmıştır.

19. yüzyılda İstanbul, bir milyonu aşan nüfusu ile Avrupa'nın en büyük şehirlerinden biri haline gelmiştir. Osmanlı Devleti XIX. yüzyılda mültecilere de kapılarını açmıştır.

1848 ihtilallerinden sonra Avusturya'dan bazı haklar isteyen Macarlar isyan etmişlerdi. Rusya ile birlikte hareket eden Avusturya'nın, bu isyanı kanlı bir şekilde bastırması üzerine Macarlar ve onlara yardım eden Lehliiler (Polonyalılar) Osmanlı ülkesine sığındılar. Osmanlı Devleti mülteci olarak kendisine sığınan bu toplulukları Doğu Anadolu ve Çukurova'ya yerleştirmiştir.

Ulaşım teknolojisinin gelişmesi ve dış pazarlarla ilişki kurulması sonucunda XIX. yüzyılda şehirleşme oranı yükseldi.

Şehirlerin görünümü değişti. Ulaşımın buharlı gemiler ve demir yolları ile yapılması istasyon, rıhtım ve otellerin yapımına yol açmış, kervansaraylar ve hanlar önemini yitirmiştir. Yabancı sermayenin Osmanlı'ya gelmesi ile bankalar, oteller, iş hanları, postaneler açılmıştır.

İstanbul'da elektrik şebekesi kuruldu. Elektrikli tramvay ve otomobil kullanılmaya başlandı. Demir yolları yapımının hız kazanmasıyla İstanbul ile Anadolu arasında bağlantı sağlandı. Yeni hastaneler açıldı. Böylece ulaşım, sağlık ve haberleşme devletin öncelikli görevi haline geldi.

XIX. yüzyılda yaşanan bu yeniliklerde Avrupa örnek alınmıştı. Bu nedenle Avrupa yaşam tarzı Osmanlı ülkesinde etkili olmaya başladı. Türk İslam yapısına uygun olarak yerleşmiş görgü kuralları ve mahalli kültür değişmeye başladı. Örneğin önceden ayrı mahallelerde yaşayan Müslüman ve gayrimüslimler artık aynı mahallelerde yaşamaya başladılar.

Dolmabahçe Sarayı'na geçen Sultan Abdülmecit, sarayı Batı tarzı koltuk ve sandalyelerle döşetmiştir. Ayrıca din adamı dışındaki devlet memurlarına fes, pantolon ve ceket giyme zorunluluğu getirmiştir. Yenilikler üst düzey görevliler arasında yaygınlaşırken halkın çoğunluğu geleneklerine bağlı kalmıştır.

Kırım Savaşı sırasında Osmanlı ordusu ile birlikte savaşan İngiliz ve Fransız askerlerin öncülüğünde alafrangalık denilen yeni yaşam tarzı ortaya çıkmıştır. Yabancı dil bilmek önem kazanmış, dil bilmenin memurlukta yükselme nedeni olması nedeniyle çocuk yetiştirmede yabancı yetiştiricilerden yararlanma yoluna gidilmiştir.

Toplumun üst kesimlerini oluşturan yöneticiler ve varlıklı kesimler arasında Batılı tarzda bir eğlence anlayışı yaygınlaşmıştır.

### 19. Yüzyılda Osmanlı'da Basın - Yayın Hayatındaki Gelişmeler

XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde basın ve yayın alanında önemli gelişmeler yaşanmıştır. II. Mahmut döneminde (1808 - 1839) Türkçe ve Fransızca olarak Takvimivakayi adında ilk resmi gazete çıkarılmıştır. I. Abdülmecit döneminde (1839 - 1861) Çerideihavadis adıyla yarı resmi bir gazete çıkarılmıştır.

Türkler tarafından çıkarılan ilk gazete Şinasi'nin başyazar olduğu Tercümaniahval'dir. Siyasi eleştirilerinin yapıldığı bir kkir gazetesi olan Tercümaniahval'den sonra Şinasi tarafından Tasviriefkar adlı gazete çıkarılmıştır.

Osmanlı Devleti'nde XIX. yüzyılda dergicilik alanında da önemli gelişmeler yaşanmıştır. İlk Türk dergisi 1850 yılında yayımlanan Vekayitibbiye'dir. 1862'de Mecmuaifünun yayınlanmaya başlamış, 1872'de Teodor Kasap ilk mizah dergilerinden olan D

iyojen'i çıkarmıştır.

Osmanlı ülkesinde basının güçlenmeye başlaması ve yönetime karşı eleştirilerin artması üzerine 1864'te Matbuat Nizamnamesi çıkarılarak gazete kapama, para ve hapis cezaları uygulaması başlamıştır.

I. Meşrutiyetten sonra Avrupa'ya giden Ali Suavi, Namık Kemal, Ziya Paşa ve Agah Efendi gittikleri yerlerde Muhbir, Ulum, Hürriyet ve İttihat gibi gazeteler çıkartarak Babialî'yi (hükümeti) eleştiren yazılar yazmışlardır.

II. Abdülhamit döneminde yabancı basın mensupları kapitülasyonlardan yararlanmak istedilerse de II. Abdülhamit'in bunlara izin vermemesiyle kapitülasyonların basın alanına yayılması önlenmiştir.

II. Meşrutiyetin ilanından sonra basın ve yayın hayatında yeniden hareketlilik başlamış, Tanin ve Volkan gibi gazeteler çıkarılmıştır.

### **Basın Yayın Hayatında Kadın**

Osmanlı Devleti'nde basın yayın alanında kadınlar da görev almışlardır. Dönemin aydın bürokrat kesiminin iyi eğitim görmüş kızları ve eşleri yazarlıkla uğraşmış ve basın yayın hayatının içinde yer almışlardır. Fatma Aliye, Emine Semiye, Şair Nigar, Fatma Fahrünnisa, Fatma Kevser ve Gülistan İsmet dönemin kadın yazarlarından bazılarıdır.

Osmanlı'da ilk kadın dergisi Terakkiimuhadderat (Kadınların Yükselişi) dergisidir. 1886 yılında da Şükufeza (Çiçek Bahçesi) dergisi yayımlanmıştır. 1895'te ise Hanımlara Mahsus Gazete çıkarılmıştır. 1908'de yayın hayatına başlayan Demet adlı dergide Halide Edip, İsmet Hakkı ve Fatma Müzehher gibi kadın yazarların yazıları da yer almıştır.

Bu dergilerde Batıdaki kadın hareketleri ile ilgili bilgiler verilmiş, kadınların eğitim görmesinin önemi üzerinde durulmuş, kadın sorunları, kadınların çalışma ve toplumsal yaşama katılımı, aile, çocuk bakımı, ahlak, ev idaresi gibi konular ele alınmış, iş kadınlarının mesleki olarak sınırlandırılmalarına tepki gösterilmiştir. Buyayınların ortak tavrı kadınları cehaletten kurtulmaya, üretime katılmaya davettir. Ve bu noktadan yola çıkarak geleneksel toplum yapısını sorgulamış kadının üretime, siyasete uzak durduğu bir ülkede kalkınmanın, ilerlemenin mümkün olamayacağını savunmuşlardır.

### **19. Yüzyılda Osmanlı'da Eğitim Alanında Gelişmeler**

Osmanlı Devleti'nde XIX. yüzyılda eğitim alanında önemli yenilikler yapılmıştır. II. Mahmut döneminde ilköğretim zorunlu hale getirilmiş, medreselerin yanında yabancı dil, matematik, fen gibi bilim alanlarında eğitim yapan yeni tarz okullar açılmıştır. Bu dönemde Avrupa'ya öğrenciler gönderilmeye başlanmıştır. Buna bağlı olarak bir yandan yeni eğitim anlayışı ile eğitim yapanlar diğer yandan da geleneksel medrese eğitimi görenler nedeniyle eğitim ve kültür alanında ikilikler, çatışmalar yaşanmaya başlamıştır.

Tanzimat Döneminde yurt dışına öğrenci gönderilmesine devam edilmiştir. Yurda dönen bu öğrencilerin Osmanlı Devleti'nde önemli görevler üstlenmeleri sonucunda askerlik, mühendislik, güzel sanatlar, tıp ve edebiyat alanlarında yenilikler görülmüştür. Tanzimat Döneminde eğitim, devleti kötü gidişten kurtaracak bir yol olarak değerlendirilmiştir. Bunun sonucunda eğitimin önemi anlaşılmış ve yeni düzenlemeler yapılmıştır.

Bu doğrultuda okul ve sınıf ortamı düzenlenmiş, yeni ders araç ve gereçleri ile yeni öğretim metotları kullanılmıştır. Ahmet Cevdet Paşa öncülüğünde fen dersleri ile ilgili çevirilerin yapılmasına ve ders kitaplarının seçimine karar verecek Encümenidaniş kurulmuştur.

1857'da bugünkü Milli Eğitim Bakanlığının görevlerini yerine getiren kurum olan Maarikumumiye Nezareti (Genel Eğitim Bakanlığı) kurulmuştur. Bu gelişmeden sonra Eğitim Bakanı ilk defa kabineye girmiştir. 1861'de Harbiye, Bahriye ve Tıbbiye dışındaki okullar Maarif-i Umûmiye Nezaretine bağlanmıştır. Böylece askeri ve sivil okullar birbirinden ayrılmıştır.

1869'da çıkarılan ve eğitimi dñzenleyen bir yasa olan Maarikumumiye Nizamnamesi ile,

- Her kñy ve mahalleye sıbyan mektebi kurulması kararlaştırılmıştır. Ayrıca tñm kasabalarda rñşdiye, bñtñn şehirlerde idadî, başlıca merkezlerde sultani açılması amaçlanmıştır.

- Eğitimde planlı döneme geçilerek ilköğretim zorunlu hale getirilmiştir. Sıbyan mektebi, rüştiye, idadi, sultani ve darülfünunun açılması hükme bağlanmıştır.
- Kadınların eğitime yer verilmiştir.

1868'de Galatasaray Sultanisi, 1870'de Darülfünun açıldı. Darülfünunda fen bilimleri, matematik, edebiyat, felsefe ve hukuk bölümleri yer alıyordu.

2. Abdülhamit döneminde de eğitim alanında önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu dönemde yeni okulların yapılması için bütçeden ödenek ayrılmış, Baytar Mektebi, Orman ve Maden Mektebi, Telgraf Mektebi, Kadastro Mektebi ve Dişçi Mektebi gibi çeşitli meslek ve sanat okulları açılmıştır. Kızların eğitime önem verilmiş, kız rüştiyeleri açılmıştır.

## AZINLIKLAR VE YABANCI OKULLAR

Osmanlı Devleti çok uluslu bir yapıya sahiptir. Osmanlılar farklı milletlere ait bu uluslara birçok alanda serbestlikler tanımıştır. Gayrimüslimler çocuklarını ister yurt dışında isterse yurt içinde kendi cemaat okullarında okutma hakkına sahiptirler.

Osmanlı Devleti, Avrupalı devletlere sadece ekonomik alanda değil, hukuk ve eğitim alanında da kapitülasyonlar vermişti. Bunun sonucunda Osmanlı Devleti'nde XIX. yüzyıl öncesinde de yabancı okullar açılmıştır. Osmanlı Devleti'nin denetiminin olmadığı bu okulları Avrupalı devletler kendi dil, din ve kültürlerini yayarak siyasi nüfuzlarını artırmak için bir araç olarak görmüşlerdir.

Tanzimat Döneminde yabancı devletler ile azınlıkların kurdukları okullarda büyük artış olmuştur. Rum, Ermeni ve Yahudiler patrikhane ve hahamhane aracılığıyla azınlık okulları açtılar. Rumlar 1844'te Heybeliada'da papaz yetiştirmek için okul açtılar. Burada yetiştirdikleri papazları ülkenin her tarafına gönderip Ortodoks azınlıklar içinde Türk düşmanlığı yaptırarak büyük Yunanistan ideali için çalıştırdılar. Yahudiler, 1854'te Musevi Asri Mektebi'ni kurdular. Alyans İsrailit adlı Yahudi örgütü de Osmanlı ülkesinde çok sayıda okul açmıştır. Osmanlı ülkesinde Ermenilerin de açtığı okullar vardır.

Bu okulların İstanbul, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu ile Filistin topraklarında açılması Avrupa devletlerinin azınlıkları kullanarak Osmanlı Devleti'nde sömürgeler elde etme ve Orta Doğu petrollerine ulaşma amacı taşıdıklarının göstergesidir.

Amerikalılar, Ermenilerin bulunduğu Anadolu şehirlerinde konsolosluklar ve okullar açmışlardır. Bu okulların en ünlüsü 1863'te açılan Robert Koleji'dir. Birçok Bulgar ve Ermeni komitacı bu okuldan yetişmiştir.

Fransızların açtığı okullara Katolik, Amerikan ve İngilizlere ait olanlara Protestan okullar denilmiştir. Bunların yanı sıra İtalya, Avusturya, İran, Almanya ve Rusya da Osmanlı ülkesinde okullar açmışlardır.

Osmanlı Devleti'nde açılan azınlık okulları ile batı tarzı okullar, medreseler ile bir arada eğitim yapmışlardır. Bu durum eğitim ve kültür alanlarında ikiliklerin doğmasına, farklı değer yargılarını benimseyen bireylerin yetişmesine neden olmuştur. Yabancı okullar modern eğitim anlayışının, araç gereçlerin ve dünyadaki yeniliklerin ülkemizde tanınması açısından yararlı olmuştur da zararları daha çok olmuştur.

Ülkemizde eğitim ve öğretim birliği Türkiye Cumhuriyeti'nin 3 Mart 1924'te çıkardığı Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile sağlanabilmiş, yabancı okulların bölücü ve zararlı faaliyetleri de böylece büyük ölçüde engellenmiştir.

## 19. Yüzyılda Osmanlı'da Sanat ve Kültür Alanlarındaki Gelişmeler

Osmanlı Devleti'nde XIX. yüzyılda kültürel alanda gelişmeler yaşanmıştır. Resimde, mimaride ve müzikte geleneksel anlayışın yanında Avrupa'nın etkisi ile yeni akımlar başlamıştır.

### Resim Alanındaki Gelişmeler

XIX. yüzyılda resim sanatında Avrupa'nın gerçekçi üslubu Osmanlı sanatçıları da etkilemiştir. II. Mahmut, Avrupa'dan getirttiği resamlara portresini yaptırıp Babıali'ye astırmıştır. Bu dönemde okulların ders programına resim dersi konulmuştur. Resime yetenekli öğrenciler yurt dışına giden öğrencilerle birlikte Avrupa'ya gönderilmiştir. Osman Hamdi Bey ve Şeker Ahmet Paşa bu öğrenciler arasından yetişmiş ilk ünlü resamlarımızdandır. Sultan Abdülaziz hem kendisi resim yapmış hem de Avrupalı resamlara tablolar yaptırmıştır. Avrupa'da eğitim gördükten sonra ülkeye dönen Osman Hamdi Bey, Osmanlı Devleti'nde ilk resim eğitimi veren okul olan Sanayiineke Mektebi'ni açmıştır. Şevket Dağ, İbrahim Çallı ve Feyhaman Duran XX. yüzyılın önemli resamlarıdır.

### Mimari Alanındaki Gelişmeler

Mimari, XIX. yüzyılda Batılılaşmanın en hızlı olduğu alandır. Bu dönemde Batıdaki bütün üsluplar ile Osmanlı mimari üslubunun aynı anda kullanıldığı eserler yapılmıştır. Örneğin Beylerbeyi ve Çırağan Sarayları bu anlayışla yapılmıştır. Yıldız, Hamidiyeve Aksaray Valide Camileri de seçmeci (eklektik) tarzı denilen bu üslupla inşa edilen eserler arasındadır. Ortaköy Camisi, Dolmabahçe Camisi ve Nusretiye Camileri ile II. Mahmut Türbesi ise ampir üslubunun etkisiyle inşa edilmiştir.

Osmanlı Devleti'nde XX. yüzyılın başlarında Avrupa'ya duyulan tepki nedeniyle mimari alanda Avrupa seçmeciliğinin yerini milli tarz almış, böylece Osmanlı mimarisinde kendine dönüş başlamıştır.

Neoklasik dönem olarak adlandırılan bu dönemde Bostancı Camisi, Bebek Camisi ile Haydarpaşa İskelesi yapılmıştır.

### Diğer Sanatlar

XIX. yüzyılda Batı'nın etkisi ile hat sanatı dışındaki sanat dallarında değişme başlamıştır. Tezhiplerde (süsleme) Avrupa'nın barok ve rokoko tarzı motifleri yaygınlaşmış, milli karakterimiz haline gelen desenler kaybolmaya başlamıştır. Çinicilikte de gerileme yaşanmış; seramik sanatında İznik'in eski önemi azalırken Kütahya canlanmaya başlamıştır.

Ciltcilik alanında derinin yanında kadife, sırma ve kumaş da kullanılmaya başlanmıştır.

XIX. yüzyılda Osmanlı müzeciliğinin ilk adımları atılmış, eski eserlere duyulan ilgi artmıştır. Osman Hamdi Bey, Müzeyihümayun'un başına getirilmiştir. II. Abdülhamit'in emri ile İstanbul'daki arkeoloji müzesini (asarıatika) kuran Osman Hamdi Bey'in çalışmaları ile Osmanlı arkeolojisi uluslararası bilim dünyasındaki yerini almıştır.

### Müzik

II. Mahmut, Mızıkayihümayunu kurarak modern anlamda müzik eğitiminin başlamasını sağladı. Avrupa'dan getirttiği Donizetti'ye askeri bandoyu kurdu.

Abdülmecit döneminde Osmanlı saraylarında Batı operaları seslendirildi. Buna rağmen klasik Türk müziği de gelişmesini sürdürmüştü, Dede Efendi, Hacı Arif Bey ve Zekai Dede bu dönemde önemli eserler vermişlerdir.

### Eğlence

Osmanlı eğlence anlayışı özellikle Tanzimat Döneminde değişmiştir. Eğlence türleri arasına tiyatro da girmiştir. Abdülmecit döneminde Güllü Agop, Osmanlı tiyatrosunu kurmuştur. Abdülmecit ve II. Abdülhamit, Dolmabahçe ve Yıldız Saraylarında tiyatro oyunu sahneletmişlerdir. Tiyatro halk arasında yerleşmeye

başlamış, Adana ve Bursa'da şehir tiyatroları kurulmuştur. şinasi'nin şair Evlenmesi adlı ilk tiyatro eseri halkın büyük ilgisini çekmiştir.

## Spor

Okullara jimnastik dersinin konulması ile spor alanında değişiklik başlamıştır.

İngilizler aracılığıyla tanınan futbol, Türk toplumundan büyük ilgi görmüş ve yaygınlaşmıştır. 1903'te Beşiktaş, 1905'te **Galatasaray**, 1907'de Fenerbahçe kulüpleri kurulmuştur. 1908'de Selim Sırrı Tarcan tarafından Osmanlı Milli Olimpiyat Cemiyeti kurulmuştur. Yelken, kürek, yüzme, bisiklet, tenis, boks, eskrim ve binicilik gibi modern sporlar yapılmaya başlanmıştır.

Osmanlı Devleti ilk kez 1912 Stockholm Olimpiyatlarına katılmıştır.